

מראי מקומות - ראש השנה

כה:

א. סלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה קא משמע לן בביאור ההוה אמינא, כתב בחידושי הר"ן, שאפילו להוסברים לעיל (כ.) שאין מאיימין על העדים שנראה בזמנו לעברו משום שנראה כשקה, כאן אין חוששים, לפי שהכל יודעין שמפני שלא היה לבית דין שהות לומר מקודש הוא שמעברין אותו, ולכן אינו נראה כשקה. אבל הרמב"ם בפירושו המשניות פירש, שההוה אמינא היתה שמא אין צריך לומר מקודש כיון שהוא דבר גלוי ומפורסם לכל, והחידוש הוא שמכל מקום צריכים לומר מקודש, ועל ידי כן יהיה ראש חודש [אולם עדיין צריך ביאור, כיצד שייך לקדשו, הלא כבר עבר זמנו, ובשלמא לשיטת הרמב"ם, שאפשר לקדשו למפרע מובן, אבל לשאר ראשונים שחולקים, קשה].

וכתב המאירי שאפילו אם ראו כל ישראל, שהיה לנו לומר שאין צריך כלל לומר 'מקודש' אחר שנתפרסם לכל, החידוש כאן שצריך לומר 'מקודש'.

ז. ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראיה פירש רש"י, שהשאיילה היא מדוע צריך עדות, לא תהא שמיעה ששומעין מעדים גדולה מראיה, שהרי לגבי עדות החודש לא נאמר עדות אלא 'כזה ראה וקדש'. ומבואר מדברי רש"י, שרק לענין עדות החודש אמרו כלל זה שלא תהא שמיעה גדולה מראיה, אבל לענין שאר עדיות לא. אבל התוספות כתבו שבחנם דחק רש"י לפרש כן, לפי שאפילו בדיני נפשות אומרים כן. וכן כתבו הרשב"א והריטב"א להקשות על רש"י, שבכמה מקומות מבואר שאומרים כן גם לגבי שאר עדויות.

ח. שראוהו בלילה פירש רש"י, הלכך למחר אי לאו שמיעה על מה יקדשו. וכתב השפת אמת, שמשמע מדברי רש"י, שאם ראו בעוד יום ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה, יהיו צריכין למחר לקבל עדות, ולא יוכלו לקדש על פי הראיה של אתמול, שהטעם שאפשר לקדש על פי הראיה הקודמת היא משום 'כזה ראה וקדש', אבל למחר אין זה על פי הראיה, ולכן צריך קבלת עדות. אבל לפי התוספות, שהטעם שאין מקדשין על פי ראיית לילה הוא משום שזה כקבלת עדות בלילה, אם כן כל שהראיה היתה ביום, שהקבלת עדות היא ביום, יכולין לקדש החודש על פי ראייה זו גם למחר.

אולם בחידושי הר"ן כתב, שכיון שבאותה שעה לא היו יכולים לדון, הרי הם עדים, וכשיקדשו את החודש למחר על פי ראייתו הרי זה כאילו מעידין לעצמן ואין עד נעשה

א. ירובעל בדורו כמשה בדורו וכו' פירש בשיחות מוסר (להגר"ח שמואלביץ, מאמר מ' במהדור"ח), שאין הכוונה שכשארין ברירה אחרת צריכים לשמוע לגדולים שבדור, כיון שהגדולים הקודמים אינם, אלא כל ההשפעה שאדם יכול לקבל, הוא דוקא מרבותיו שלו, מגדולי הדור שלו. ועל דרך זה פירש את המשך הגמרא, אין לך לילך וכו', ש'בשבילך' אין שופט מלבד השופט שבימיך.

ב. אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה פירש המהרש"א שכוונת הדרש היא, שאין לומר שהשופטים של ימים הראשונים היו טובים מאלה שבזמן הזה, אלא יש לך לשמוע אל האחרונים כמו הראשונים, והעיר רש"י כאן פירש כפי פשוטו, ולא כפי הדרש הזה.

פרק ג' - ראוהו ב"ד

ג. ולא הספיקו לומר מקודש בתועפות ראם על היראים (מ' רמ"ט, אות ג') הביא דברי הרמב"ן בספר המצוות (ע' קנ"ג), שמצוה בעלמא היא לומר 'מקודש', אבל אינו מעכב את הקידוש. וכתב שלפי זה מה שאמרו 'ולא הספיקו לומר מקודש', אינו בדוקא, אלא שלא הספיקו להסכים בדעתם שיהא החודש חסה, ודבר זה הוא לעיכובא. אולם הטורי אבן דייק ממה שכתוב 'מקודש' פעם אחת, ולא שתי פעמים, שאמירת האב בית דין פעם אחת 'מקודש' מעכבת, ואמירת העם אינה מעכבת. וכן כתב האגרות משה (או"ח א', קמ"ב) והובאו דבריו לעיל (כד.).

ד. הרי זה מעובר כתב הריטב"א שלכאורה מבואר כאן שלא כהרמב"ם (קה"ח ג', ט"ז) שאפשר לקדש החודש למפרע, משום שאם אפשר, מדוע אמרו הרי זה מעובר, שיקדשוהו למפרע. אבל המנחת חינוך (ד', ו') כתב, שאין זו קושיא, לפי שכל כוונת המשנה בהרי זה מעובר היא שלא נתקדש ממילא ביום שלושים מחמת שהתפרסם, והרי זה כמו שלא באו עדים כלל ביום שלושים, ויכולין לעבר, אבל אין הכוונה שבדוקא הוא מעובר ושוב אין שייך לקדשו.

ה. ראוהו בית דין בלבד כתבו התוספות, בית דין של עשרים ושלושה. והעיר הרש"ש שהרי לקידוש החודש צריכים בית דין הגדול, והניח בקושיא.

מראי מקומות - ראש השנה

כה: (המשך)

י. למימרא דעד נעשה דיין וכו' כתבו התוספות שלמסקנת הסוגיא יש שלש מדרגות. א. בעדות החודש, שהיא עדות דאורייתא, שעד הרואה נעשה דיין, אבל עד המעיד אינו נעשה דיין. ב. עדות על קיום שטרות, שהיא עדות דרבנן, שאפילו עד המעיד נעשה דיין. ג. עדות נפשות, שאפילו עד הרואה אינו נעשה דיין, ומשום שצריך שיהא יכול להצילו, ואם ראה המעשה אינו יכול לראות לו צד זכות.

ובדין עד המעיד שאינו יכול להיות דיין, כתב בחידושי הר"ן שיש בזה שלשה מקורות. א. מהפסוק 'ועמדו שני האנשים אשר להם הריב', הרי שצריך אחרים שיעידו בפני בית דין. ב. מסברא, שאם הוא דיין על עדות עצמו אין שייך שיוכלו להזימו, לפי שלא יקבל עדות להזים עצמו. ואפילו אם יוזם בבית דין אחר, נמצא שהיה פסול להיות דיין בשעת עדותו, ומעולם לא נתקבלה עדותו בבית דין כשהוא ועל כן אין שייך להזימו. ג. מהפסוק 'ביום הנחילו את בניו', ביום אתה מפיל נחלות ולא בלילה, שכיון שראה בלילה הרי הוא עד, ואין עד נעשה דיין.

דיין. ומשמע שהדין שיכול לפסוק על פי ראיית עצמו אינו משום שזה כקבלת עדות, אלא משום שבאופן זה אין צריך לעדות, אלא שדיין הרואה יכול לפסוק הדין על פי ראייתו. אבל כשאינו יכול לדון בשעת ראייתו, משום שהוא לילה, שוב נעשית ראייתו כעדות, ואינו יכול לדון על פי עדות עצמו. ולדבריו אפילו אם ראה ביום, אם אין יכול לקדשו בשעת מעשה, אין יכול לקדש על פי זה למחר, לפי שנמצא עד נעשה דיין.

ז. עד דאיכא אהרן אהרן בהדך

כתב בשו"ת תשב"ץ (חלק ג', סי' רע"ז), שאין כוונת הגמרא לומר שמשא ואהרן ממש יכולים לדון על קידוש החודש, שהרי כשם שקרובים פסולים להעיד יחדיו, כך פסולים לדון יחד. אלא הביאור הוא, שאמרה תורה שאין משה יכול לדון בפני עצמו, והרי זה חוזר להיות כשאר דיני ממונות, כיון שכתוב בו 'משפט', וקרובים פסולים לדון יחד.

אולם הפני יהושע נקט שהם כשרים לדון יחד, ומשום שהיה זה קודם מתן תורה, ועיקר הפסוק נאמר לדורות, שצריכין להיות מומחין כמותכם (ולא יחיד מומחה).